

ЦІННІСНІ ОСНОВИ СУЧАСНОЇ ОСВІТНЬОЇ КУЛЬТУРИ

Горячківська Ганна Миколаївна

канд. філос. наук, доцент, доцент кафедри філософії

Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

Освітня культура потребує систематичних рефлексій через дефіцит усвідомлення та впровадження її фундаментальних принципів. Прагнення останніх років увійти до європейського освітнього простору суто технократичним чином створило низку питань про причини, які гальмують цей процес (і процес нашої євроінтеграції в цілому). Освіта є провідним чинником соціалізації, вона закладає і формує наші світоглядні засади, формує культурну парадигму суспільства, провідні способи пізнання і поведінки. Нестачі у царині освіти відбиваються на культурі в цілому. Отже, ключовим є питання про мету освіти: які тактичні завдання маємо і до чого стратегічно прагнемо? «Освіта є основою інтелектуального, духовного, фізичного і культурного розвитку особистості, її успішної соціалізації, економічного добробуту, запорукою розвитку суспільства, об'єднаного спільними цінностями і культурою, та держави. Метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу Українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору» [1].

Європейський вибір України на користь демократії – це вибір на користь культури гідності, яка має гуманістичне коріння. Отже, очевидно, що для втілення заявлених завдань, фундаментальною умовою є широке публічне ухвалення гуманітарного ґрунту освіти будь-якого рівня. *Studia humanitatis* є фундаментом самоусвідомлення, самовдосконалення, самоповаги, основою для формування ясної візії. Стале прилучення молоді до моральних засад людської спроможності, до розуміння унікальності та цінності життя людини, її прагнень, потреб, здібностей безпосередньо пов'язане з системною підтримкою гуманітарної складової української освіти. Ми маємо усвідомлювати історичний досвід, що допоможе нам у становленні нової освітньої культури. Багатовіковий європейський просвітницький проект виник на основі ренесансних культурних перетворень у царині освіти, він зрощував гідність людини, її право відкривати світ для себе і себе для світу. Ренесансна культура живилася вірою в унікальний потенціал людини, її нескінченні можливості, заохочувала щирий інтерес до людини, розвиток громадянських чеснот. Рефлексії еліти щодо змісту просвітництва, а також конструктивна критика щодо його амбіцій, мали стійкий корегувальний характер. Рефлексуючий суб'єкт став головним актором розбудови освітнього простору. Свобода мислення, пошук істини, соціальна небайдужість, моральна вимогливість складали світоглядну основу для європейської освітньої еліти і ціннісне підґрунтя нової, зокрема, університетської освіти, що втілювала оптимістичну ідею прогресу людства. Саме ці засади створили атмосферу творчої наснаги, плідного наукового розвитку і довіри до компетентностей освіти вищого рівня.

Втручання ідеології до освітнього процесу завжди призводило до його суттєвих деформації, про що свідчить історія тоталітарних держав ХХ століття і нагальна ситуація в росії. Найбільш важкі наслідки (через найдовший час панування режиму)

мала пострадянська освітня система. Культура гідності послідовно викорінювалася радянськими репресивними інституціями. Знищення моральної еліти у першій хвилі встановлення тоталітаризму перетворювало тих, хто вижив на свідомих/несвідомих співників, і значно стримувало їх прагнення до подальшої критичної оцінки. Безкарність злочинів проти людської гідності стала потужним соціальним чинником ціннісної стерилізації. Рефлексуючий суб'єкт, здатний свідомо і відповідально прагнути до пошуку істини, був головною жертвою радянського репресивного механізму [2]. І досі ми маємо ситуацію посттравматичного періоду через аномію – ціннісну руйнацію, яка відбулася у радянські часи у повільному, але глобальному масштабі. Наслідками є імморалізм та моральний релятивізм, поширені у суспільстві.

Суто фахова спрямованість вищої освіти пострадянського періоду має низку істотних проблем. Як поновити цінність доброчесності та репутації у корумпованому суспільстві? Без цього жодне завдання освіти залишається недосяжним (ми говоримо про академічну доброчесність як наріжний камінь освіти). Наявність сумнівів щодо фахової спроможності аморальної людини є ознакою пострадянської аномії, звички через корупцію і двозначність уживатися з владою, обманюючи її і себе заради виживання. Аморальний фахівець не має суспільної цінності, про що однозначно вказують сучасні реалії воєнного часу. Війна визначила нашу гідність: поновлення суспільної довіри, зростання громадянської свідомості та активності, яке відбулося в екстремальних умовах війни вражає. Але у нас є також інший багаж – виснаження, травматичний досвід зради і байдужості, страх і ненависть. Освіта постає первинним осередком терапії, моральної, емоційної та інтелектуальної підтримки. Тому визначена позиція освітньої еліти щодо гуманістичних цінностей, особистий приклад культури гідності – це єдиний спосіб бути спроможними. Українська освітня культура має здійснити важливий перехід від імморалізму та морального релятивізму до усвідомлення і впровадження ціннісних основ – доброчесності, свободи, особистої відповідальності, самостійності, принциповості як умови толерантності. Увага до людських чеснот, відновлення інституту репутації (ерзацом якого вдається рейтингова система) стане впровадження гуманітарних знань, поширення культури рефлексії як підґрунтя самооцінки, свідомої оцінки пам'яті про минуле і створення культури діалогу про майбутнє суспільних відносин – ознаки повноцінної ціннісної реформи освіти і водночас остаточного позбавлення посттоталітарних стигм.

Сучасна українська освіта з дошкільного рівня має просвітницьку місію впровадження культури гідності — благоговіння перед життям, віри і поваги до людської спроможності, підтримки творчого потенціалу особистості, зрощення свідомого оптимізму щодо майбутнього людства. Особиста відповідальність, доброчесна конкуренція та розуміння цінності діалогу як головної практики порозуміння є конкретними складовими культури гідності. Ми маємо виховувати культуру самопізнання, яка є основою нашої самоповаги, спроможності, суб'єктності, і розуміти, що всі наші прагнення потребують послідовної уваги до цінностей, які гідна людина досягає в гідний спосіб.

Список використаних джерел:

1. Закон України № 2145-VIII від 05.09.2017 Про освіту (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 38-39, ст.380), преамбула. Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
2. Марочко, В. Хіллінг, Г. Репресовані педагоги України: жертви політичного терору (1929-1941) / В. Марочко, Г. Хіллінг. – К.: Науковий світ, 2003. – 302 с.